

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/1 (3) 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Turaev Sherzod Gulboy ugli

SURKHAN OASIS IN V.H. KARMISHEVA'S RESEARCH ETHNIC DESCRIPTION OF "YUZ" TRIBES 8-13

Jabbarova Latofat Tulkinjonovna

ZAMONAVIY MUZEY ARXITEKTURASI VA LANDSHAFT DIZAYNI INTEGRATSIYASI ("G'ALABA BOG'I" YODGORLIK MAJMUASI ASOSIDA) 14-19

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Hurmurodov Zaфаржон Нурмуродович

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТ ОРГАНЛАРИНИ РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИНИ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ 20-26

Жаббарова Чарос Аминовна

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИГА ЎТИШ ЗАРУРИЯТИ 27-32

Nabiev Olimjon Abdisolomovich

FORMS OF PRECARIOUS EMPLOYMENT AND APPROACHES TO ITS ASSESSMENT 33-43

Тошпулатов Даврон Ақромович

ИСЛОМ БАНК-МОЛИЯ ХИЗМАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 44-54

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Муминов Алишер Гаффарович

АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТГА ЎТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 55-59

Холмирзаев Нодиржон Низомжонович

ШАҲАРЛАР АҲОЛИСИДАГИ ИНДИВИДУАЛЛАШУВ МУАММОСИ: ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФЛАР 60-65

Абдураимова Муқаддас Эргашовна

"АВЕСТО"ДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ МАСАЛАСИ 66-71

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Axmedov Oybek Saparbaevich, Djumambetova Gulziba Kongratbaevna

COMPARATIVE-TYPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ECONOMIC TERMS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 72-75

Avaznazarov Odiljon Rahmatulloyevich

ALISHER NAVOIY – ULUG' YO'LBOSHCHI 76-82

Бурибекова Шаура Шавкатовна

ЗНАЧЕНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЭТИКИ В ПРОЦЕССЕ
ЖУРНАЛИСТСКОГО РАССЛЕДОВАНИЯ 83-89

Абдуллаев Акмал Амирович

ЭТНИК ВА МИЛЛИЙ УРФ-ОДАТЛАР ҲАМДА ҚАДРИЯТЛАР АСОСИДА ШАКЛЛАНГАН ЖОЙ
НОМЛАРИ 90-98

Masharipova Valentina Sergeyevna

THE USE OF PARALINGUISTICS IN JIM BUTCHER'S WORK 99-104

Камолова Санобар Жабборовна

ЎЗБЕК ВА ФРАНЦУЗ БАДИИЙ АСАРЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАР 105-109

Ярматова Мехринисо Азаматовна

ЯЗЫК - НОСИТЕЛЬ КУЛЬТУРЫ 110-117

Rahmonova Sardora Muminjonovna

BIZNES SOHASIDAGI BIRLIKLARNING SEMANTIK ANALIZI 118-123

Samadova Marg'uba Kuchkarovna, Ziyayeva Muhayyo Usmanjonovna

COMPULSORY METHODS IN TEACHING ESP 124-128

Mansur Yunusov Abdullayevich

NATIONAL EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF INFORMATION CONSUMPTION IN PUBLIC
SERVICES: PROBLEMS AND SOLUTIONS 129-134

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР МЕҲНАТ ҲУҚУҚЛАРИ ХАЛҚАРО ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯСИ 135-139

Yakubova Iroda Bahramovna

XORIJIIY RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR VA O'ZBEKISTON QONUNCHILIGIDA MUALLIFLIK
HUQUQLARINI JAMOAVIY BOSHQARISHNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARINING QIYOSIY
TAHLILI 140-146

Карамов Мамашариф Жамилович

ЖАМИЯТ ҲАЁТДА МАҲАЛЛА ИНСТИТУТИНИНГ ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ
ЎРНАТШИДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ 147-151

Қурбонов Дониёр Давлат ўғли

ВОЯГА ЕТМАГАН ШАХСЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ
ОЛДИНИ ОЛИШ. 152-157

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Umidaxon Abdullayeva G'ulomiddinovna

O'QUVCHI VA TALABALARNING TABIATGA MA'SULIYATLI MUNOSABATDA BO'LISHLARIDA
EKOLOGIK TA'LIM VA EKOLOGIK TARBIYA BERISHNING AHAMIYATI 158-163

Нурматова Насиба Хошимжановна

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К
ПАТРИОТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ МОЛОДЕЖИ 164-173

Дилафруз Явкочдиева

ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ АСОСИДА ТЕХНИКА ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТИ ТАЛАБАЛАРИНИ
КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШ 174-183

*13.00.00 – Педагогика фанлари***Umidaxon Abdullayeva G'ulomiddinovna**
Farg'ona davlat universiteti o'qituvchisi
abdullayevaumidaxon11@gmail.com**O'QUVCHI VA TALABALARNING TABIATGA MA'SULIYATLI MUNOSABATDA
BO'LISHLARIDA EKOLOGIK TA'LIM VA EKOLOGIK TARBIYA BERISHNING AHAMIYATI.**

Annotatsiya. Ushbu maqolada insoniyatning tabiat oldidagi ma'suliyatini oshirish, antropogen omil natijasida yuzaga kelayotgan ekologik falokatlarini oldini olish uchun Oliy o'quv yurti talabalarida ekologik madaniyatni oshirish va ekologik ta'lim-tarbiyani shakllantirish masalalari Kimyo fanini o'qitish jarayonida atroflicha yoritib berilgan. Yuzaga kelayotgan ekologik muammolarni ko'lamini kamaytirish yoki bartaraf etish masalalari ko'rib chiqilgan va xulosalar asosida tavsiyalar berib o'tilgan. Ma'lum bo'lgan ekologik muammolarni sabab va natijalari o'rganilini, mavjud bo'lgan metodlar yordamida va yangi metodlarni ishlab chiqish orqali talaba yoshlarga ekologik ta'lim va ekologik tarbiya berish maqsad qilib olingan.

Kalit so'zlar: Ekologik muammo, Yashil makon, antropogen omil, Orol fojeasi, ekologik ong, ekologik ta'lim-tarbiya, ekologik fojea, issiqxona effekti.

Умидахон Абдуллаева Гуломиддиновна
Преподаватель Ферганского государственного университета
abdullayevaumidaxon11@gmail.com**ЗНАЧЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ И ЭКОЛОГИЧЕСКОГО
ВОСПИТАНИЯ В ОТВЕТСТВЕННОМ ОТНОШЕНИИ УЧАЩИХСЯ И УЧАЩИХСЯ К
ПРИРОДЕ.**

Аннотация. В данной статье подробно рассмотрены вопросы повышения ответственности человечества перед природой, формирования экологической культуры и экологического образования у студентов высших учебных заведений в целях предупреждения экологических катастроф, вызванных антропогенным фактором, в процессе преподавания химии. Были рассмотрены вопросы уменьшения масштабов или устранения возникающих экологических проблем и даны рекомендации, основанные на выводах. Целью экологического воспитания и экологического воспитания учащейся молодежи является изучение причин и следствий известных экологических проблем с помощью существующих методов и разработка новых методов.

Ключевые слова: экологическая проблема, зеленое пространство, антропогенный фактор, Островная трагедия, экологическое сознание, экологическое воспитание, экологическая трагедия, парниковый эффект.

Umidakhan Abdullayeva Gulomiddinovna
Teacher of Fergana State University
abdullayevaumidaxon11@gmail.com

THE IMPORTANCE OF ENVIRONMENTAL EDUCATION AND ENVIRONMENTAL EDUCATION IN THE RESPONSIBLE ATTITUDE OF STUDENTS AND STUDENTS TO NATURE.

Abstract. in this article, the issues of increasing the responsibility of mankind to nature, increasing environmental culture in students of higher educational institutions and the formation of environmental education in order to prevent environmental disasters caused by the anthropogenic factor are thoroughly covered in the process of teaching chemistry. Issues of reducing or eliminating the scale of emerging environmental problems were considered and recommendations were made based on the conclusions. The causes and results of known environmental problems are studied, with the help of existing methods and through the development of new techniques, the goal is to provide environmental education and environmental education to student youth.

Keywords: environmental problem, green space, anthropogenic factor, Island tragedy, environmental consciousness, environmental education, environmental tragedy, greenhouse effect.

<https://doi.org/10.47390/B1342V3SI1Y2023N24>

Yer yuzida aholi sonining keskin ortishi, fan va texnologiyaning rivojlanishi natijasida insoniyatning tabiiy resurslarga ehtiyoji ortib bormoqda. Tabiiyki tabiatda mavjud bo'lgan resurslar abadiy emas. Shuning uchun insoniyat oldida mavjud tabiiy boyliklar, oziq ovqatlardan samarali foydalanish va ularni qayta ishlash kabi muammoli vaziyat yuzaga kela boshladi. Inson ehtiyojlarining chek-chegara bilmasligi natijasida tabiatdagi juda ko'p tabiiy resurslardan pala-partish, ko'r-ko'rona foydalanish holatlari yuz berdi. Natijada tabiatga zarar keltiruvchi omillarning eng yuqori cho'qqisini inson omili zabt etdi. Bunday zararli oqibatlar hattoki global muammoga aylandi. Misol tariqasida "Orol fojeasi" ni aytib o'tsak. 70-yillarning ayrim qo'shtirnoq ichidagi "rivojlanishi" natijasida kattaligi jihatdan yirik dengizlar bilan bellasha oladigan Orol hozirgi kunda qum va tuz barxanlarini makoniga aylandi. Yana hozirgi kundagi global muammo bo'lgan antropagen omil natijasida yuzaga kelgan "Issiqxona effekti" ni olaylik, zavod va fabrikalardan chiqayotgan zararli gazlar, avtomobillarning harakati uchun zarur bo'lgan organik yoqilg'ilarning yonishi natijasida hosil bo'layotgan CO₂ ning miqdorini keskin ortishi dunyoning keskin isishiga olib keldi va buning natijasida iqlim o'zgarishi yuz bermoqda. Yuqoridagi muammolar faqatgina bir hududni emas balki keng qamrovli aholining muammosi hisoblanadi, shuning uchun ushbu muammolarni yechimini topishda barcha bir bo'lib harakat qilmog'i lozim. Turli mamlakatlarda ekologik muammolar bilan kurashish usullari turlicha ko'rinishlarda na'moyon bo'lmoqda. Misol uchun deyarli butun dunyo mamlakatlari chiqindisiz texnologiyani joriy qilmoqda. Germaniya va Yaponiya davlatlarida benzin va dizel yoqilg'isi yordamida harakatlanuvchi avtomobillardan voz kechilmoqda ularning o'rniga elektromobillardan foydalanishmoqda. Aholisining soni bo'yicha dunyoda yetakchilik qilayotgan Xitoy davlati esa haftaning ayrim kunlarida avtomobilsiz hayot tarzini tanlashmoqda va chiqindidan inson ehtiyoji uchun zarur bo'lgan turli buyumlar tayyorlab chiqindisiz texnologiyani targ'ib etmoqda. Hozirgi kunda bizning jonajon O'zbekistonimizda ham ekologik tashviqot ishlari jadal sur'atlarda rivojlanmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev raisligida 2-fevral 2022-yil kunida chiqindilar bilan ishlash tizimi va ekologik holatni yaxshilash, «Yashil makon» umummilliy loyihasini amalga oshirish borasidagi dolzarb vazifalar yuzasidan videoselektor yig'ilishida «Dunyo miqyosida sanoat yuqori darajada rivojlangan XXI asrda ekologiya bilan bog'liq muammolar birinchi darajali muammo sifatida kun tartibiga chiqmoqda. Avlodlarimiz bizdan keyin ham munosib tabiiy

muhitda yashashi kerak. Buning uchun biz tabiatga e'tibor berishimiz, faqat bugunni emas yaqin va uzoq kelajakni o'ylab ish tutishimiz zarur» deb alohida ta'kidladilar. Shuningdek Prezidentimiz BMT sammitining

72-yig'ilishidagi ma'ruzasida dunyo hamjamiyati diqqatini yana bir bor ekologik muammolarni ma'lum bir mamlakat yoki hudud doirasida hal qilish mumkin emasligi haqidagi dolzarb masalalarga qaratgan edi. Shuning uchun ham

2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini Rivojlantirishning 5 ta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida [2] belgilangan vazifalarni so'zsiz amalga oshirish, respublika hududlaridagi ekologik muammolar yechimiga ta'lim tizimini joriy qilish bilan hissa qo'shish, o'sib kelayotgan yosh avlodning ekologik savodxonligini oshirish, ekologik madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish ekologik ongini va ekologik ta'lim va tarbiya jarayonini samarali tashkil etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida» gi 434-sonli qarori qabul qilindi. [3]

Mamlakatimizda atrof muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, sanitariya va ekologik holatni yaxshilashni ta'minlash sohasida izchil ishlar olib borilmoqda. Shu bilan birga, bu borada o'tkazilgan tahlil natijalari atrof muhitni muhofaza qilish sohasida davlat funksiyalarini amalga oshirishda kompleks yondashuv va strategik rejalashtirishning mavjud emasligi, shuningdek, qo'yilgan vazifalarni samarali bajarish uchun tabiatni muhofaza qilish organining vakolatlari yetarli emasligidan dalolat beradi. Atrof muhitni muhofaza qilish sohasida davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlarini belgilash, tabiatni muhofaza qilish sohasidagi qonun hujjatlari buzilishlari profilaktikasi, ularni aniqlash va oldini olishning samarali mexanizmlarini joriy etish, respublika aholi xududlarining sanitariya va ekologik holati uchun davlat organlari, xo'jalik yurituvchi subyektlar rahbarlari va fuqarolarning shaxsiy javobgarligini kuchaytirish, shuningdek, 2030-yilgacha bo'lgan davrda barqaror rivojlanish sohasidagi Milliy maqsad va vazifalarga erishishni ta'minlash maqsadida **“2030-YILGACHA BO'LGAN DAVRDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH KONSEPSIYASINI TASDIQLASH TO'G'RSIDA”** O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, (30.10.2019 yil PF-5863-son) ishlab chiqildi. Ushbu kontsepsiya ekologiya sohasida ish olib borayotgan muhandislar, olimlar, pedagoglar, izlanuvchi magistrantlar va psixologlar oldiga bir qator vazifalarni yuklaydi.

Konsepsiyaning amalda to'g'ri bajarilishi natijasida biz quyidagilarga erishishimiz mumkin: Konsepsiyaning amalga oshirilishi natijasida 2030-yilda

Orol dengizining qurigan tubini O'zbekistondagi qismida o'rmonzorlar maydonini uning jami hududiga nisbatan 60 foizgacha yetkazish;

qishloq xo'jaligida suv resurslarini yo'qotishni 10 foizga kamaytirish;

qishloq xo'jaligida suv iste'molini (solishtirma gektarga nisbatan)

15 foizga kamaytirish;

oqava suvlarini tozalash samaradorligini 80 foizgacha oshirish;

atmosfera havosiga ifloslantiruvchi moddalar chiqarilishini 10 foizga kamaytirish;

transport vositalarining 80 foizini metan yoki propan yoqilg'isi va elektr energiyasida ishlashga o'tkazish;

o'rmonzorlar bilan qoplangan o'rmon fondi hududini 4,5 mln gektargacha kengaytirish;

IV toifadagi qo'riqlanadigan tabiiy hududlar maydonini 12 foizgacha kengaytirish;

Qizil kitobga kiritilgan va pitomniklarda parvarish qilingan chiroyli tuvaloqlarni tabiatga qo'yib yuborishni yiliga 4000 gacha ko'paytirish;

aholini qattiq maishiy chiqindilarni to'plash va olib ketish xizmatlari bilan 100 foiz qamrab olish;

hosil bo'ladigan qattiq maishiy chiqindilarni qayta ishlash hajmini

65 foizgacha ko'paytirish;

alohida xususiyatga ega chiqindilar (tarkibida simob bo'lgan chiqindilar, avtoshinalar, akkumulyatorlar, ishlatib bo'lingan moylar, qadoqlar chiqindilari va boshqalar)ni qayta ishlash hajmini 30 foizgacha ko'paytirish kutilmoqda. [5]

Mamlakatimizda qabul qilinayotgan qaror va farmonlar ijrosini ta'minlash maqsadida har bir ongli inson o'z oldiga ekologiyani saqlab qolish undan to'g'ri maqsadlarda foydalanish kabi vazifani qo'ymog'i lozim. Buning uchun avvalo quyidagi vazifalarni amalga oshirish zarur deb hisoblaymiz. (Farg'ona shahri misolida.)

1.Farg'ona shahri ichiga yuk avtomashinalarini kirishi va harakatini cheklash, halqa yo'llarini kengaytirish;

2. Farg'ona shahri markazida yagona ekologiya ilmiy markazini tashkil etish, tabiatni muxofaza qilish qo'mitasi, sanitariya-epidimiologiya markazlari, gidrometeorologiya markazi hamda oliy o'quv yurtlari ilmiy laboratoriyalari bilan uzviy bog'liqlikni yo'lga qo'yish;

3. Farg'ona viloyati atmosfera xavosi, tuprog'i, suv xavzalarini sistemali monitoring qilishni amalga oshirish;

4.Aholi, maktablar, oliy o'quv yurtlarida ekologik ta'lim, ekologik tarbiya, ekologik madaniyatni shakllantirish borasida keng targ'ibot-tashviqot ishlarini sistemali yo'lga qo'yish;[1,40-43 bet]

5.Atrof muhit tozaligi to'g'risida keng jamoatchilikka ommaviy axborot vositalari orqali ma'lumotlar berib borish;

6.Chiqindi suvlarini tozalash uchun suv tozalash inshootlarini xajmini oshirish;

7.Kimyodarslarida mavzuning mohiyatidan kelib chiqqan holatda ekologik ta'lim va ekologik tarbiyaning ahamiyatini sistemali olib borish;

8.Ekologik ta'lim va ekologik tarbiyaning mohiyatini to'la ochib berish;

9.Maktab va oliy o'quv yurtlari pedagoglariga ekologik ta'lim va ekologik tarbiya berish yo'llarini ishlab chiqish va kengaytirish.

Masalan, Kimyodarslarida Uglerod va uning birikmalari mavzusini o'rganuvchilarga chuqur singdirishda turli ekologik mazmundagi ma'lumotlarni berish orqali amalga oshiriladi. Har yili atmosferaga 4 mln tonnaga yaqin zararli moddalar tashlanadi, shularning yarmi Uglerod oksidlariga, 15% uglevodorod chiqindilariga, 14% Oltingugurt oksidlariga, 9% Azot oksidlariga, 8% qattiq moddalarga, 4% ga yaqini o'ziga hos o'tkir zaxarli moddalarga to'g'ri keladi. Metallar, qotishmalar, metallar korroziyasi mavzusi o'rganilayotganda metallar va ular birikmalarining atrof-muhitga ta'siri, og'ir metallar bilan biologik manbalarni ifloslanishi kabi tushunchalar berib boriladi. Bitta yengil avtomobil yil davomida havoga 1 kg Qo'rg'oshin birikmalarini chiqarishi mumkin. Og'ir metallar inson organizmiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Cho'yan va po'lat eritish jarayonida atmosferaga bir necha xil gazlar ajralib chiqadi. Masalan, 1 tonna cho'yan ishlab chiqarish uchun atmosferaga 4,5 kg chang, 2,7 kg SO₂, 0,1-0,6 kg marganes birikmalari ajraladi. Shuning uchun metallarni isrof qilmaslik, metallar yig'ish, ularni vaqtida

topshirish, ishchi xodimlarni ekologik madaniyatini rivojlantirish, zavod va korxonalar atrofini ko'kalamzorlashtirish, himoya zonalarini tashkil etish lozim.

Atrof muhitni muhofaza qilishni nazarda tutib oilada, barcha ta'lim dargohlarida, mahallalarda, jamoat joylarida ekologik ta'lim, ekologik tarbiya, ekologik ong, ekologik madaniyatni shakllantirish, tabiatga nisbatan adolatli munosabatda bo'lish, undagi mavjud tiriklikni avaylab asrash, vatan ravnaqi, el-yurt obodligi va farovonligi yo'lida fidoiylilik bilan mehnat qilish zarurdir.

Ekologik ta'limning asosiy maqsadi-faol hayotiy pozitsiya asosida ekologik ong va tafakkurni shakllantirishdir. Ekologik ongning uyg'onishi insonning Yerdagi rolini anglashi bilan uzviy bog'liqdir. Hozirgi vaqtda texnologik taraqqiyot, jamiyatning urbanizatsiyasi tufayli inson biosfera doirasida o'zini va atrof-muhitni bir butun sifatida his qilishni to'xtatdi.

Ekologik ta'lim uchun dasturda nazarda tutilgan insonning atrof-muhitga ta'sirining mohiyatini baholash bo'yicha joylarda ish olib borish muhimdir. Ular asosida o'quvchi va talabalarda tabiatdagi o'z xulq-atvorini, boshqa odamlarning xatti-harakatlarini to'g'ri, tanqidiy baholash, tabiat va jamiyat qonunlariga mos keladigan xulq-atvor yo'nalishini tanlash odatini shakllantiradi. Qoidalarni bilish va ularga rioya qilish ekskursiyalar, turistik va o'lkashunoslik sayohatlari paytida tabiatdagi xatti-harakatlar ularning ahloqiy fazilatlarini shakllantirish darajasidan dalolat beradi. Ekologik tarbiya va ta'lim bosqichlari, o'quvchi va talabalar yosh imkoniyatlari, ijtimoiy va tabiiy muhitning real sharoitlari-bularning barchasi o'quvchi va talabalar tabiatga bo'lgan munosabatlarining xarakterini belgilaydi.

Ekologik tarbiya asossiz bo'lmasligi uchun ekologik ongni shakllantirish zarur. Ekologik bilimli shaxs muayyan xatti-harakatlar tabiatga qanday zarar keltirishini bilib, bu harakatlarga munosabatini shakllantiradi va ularning qonuniyligi masalasini o'zi xal qiladi. Agar inson ekologik jihatdan tarbiyalansa, ekologik xulq-atvor me'yor qoidalari mustahkam poydevorga ega bo'ladi va shu shaxsning e'tiqodiga aylanadi. Ekologik aloqalar bo'yicha material yangi materialni o'rganishga bag'ishlangan darsning ham, umumiy darsning ham mazmunining majburiy elementi bo'lishi kerak. Tabiatshunoslik darslarida ma'lum bilimlar tizimini olgan holda o'quvchi va talabalar tabiatdagi ekologik xulq-atvor normalari va qoidalarini ham o'rganishlari mumkin, chunki ekologik ta'lim orqali tabiatga ma'suliyatli munosabat tarbiyalanadi. Ammo ekologik ta'lim shartlari hisobga olinmasa, xulq-atvor normalari va qoidalari yomon o'rganiladi.

Birinchi eng muhim sart-ekologik o'lkashunoslik materialidan foydalangan holda, o'quv materialining alohida elementlarining uzluksizligi, bosqichma-bosqich murakkablashishi va chuqurlashishini hisobga olgan holda tizimda amalga oshirilishi kerak.

Ikkinchi ajralmas shart-talabalar mahalliy tabiiy resurslarni muhofaza qilish bo'yicha ular uchun mumkin bo'lgan amaliy mashg'ulotlarda faol ishtirok etishlari kerak. Bunday holatlar ko'p: bu ta'lim muassasasining ichki va tashqi bog'dorchiligi, maydon, gulzorlarni parvarish qilish, o'tloq va daraxt va buta o'simliklarining mevalari urug'larini yig'ish, o'lik daraxtlarni tozalash, qushlarni himoya qilish va oziqlantirish, homiylik qilish, ona yurtning o'rganish jarayonida tabiat yodgorliklari va boshqalar.

Shunday qilib, muayyan ekologik aloqalarni ochib berishga asoslangan ta'lim o'quvchi va talabalarga tabiatdagi xatti-harakatlar qoidalari va normalarini o'rganishga yordam beradi, bu xar bir o'quvchi va talabaning ongli va mazmunli e'tiqodi bo'ladi. [4]

Yuqoridagi belgilab olingan maqsadli rejalar faqatgina Farg'ona shahri misolida emas balki keng qamrovli bo'lmog'i lozim va buni Maktabgacha ta'lim muassasalari, O'rta maktab va Oliygozlarda tarbiya va tahsil olayotgan o'sib kelayotgan yosh avlodni ongiga singdirishimiz ularga ekologik ruxda ta'lim va tarbiya bermog'imiz lozim. Ayniqsa Oliy ta'lim soxasida turli mutaxassisliklar bo'yicha talim olayotgan talabalar ertaga xalq xo'jaligining turli sohalarida faoliyat yuritadilar va albatta salohiyatlaridan kelib chiqib o'z faoliyatlarida tabiatga turli ta'sir ko'rsatadilar. Shu jihatdan barcha talabalar o'z hududini ekologik holatini bilishi, ekologik ruxda ta'lim va tarbiya olgan bo'lishlari, millatimiz urf odatlarini bilishi, qadrlashi, hayotda unga amal qilishi lozim. Yoshlarga berilayotgan ekologik ta'lim va tarbiya o'rganilayotgan o'quv materialining mazmuni bilan uzviy bog'langan va unga asoslangan bo'lmog'i kerak. Shuningdek, yoshlarda ekologik tushuncha va ekologik madaniyatni shakllantirish o'qituvchining pedagogik mahoratiga yani pedagogik texnologiyalardan foydalanishi, materiallarni qanchalik o'zlashtirishiga va boshqa omillarga bog'liq.

Xulosa sifatida shuni aytib o'tish joizki, Tabiiy fanlarni o'qitishda o'quvchilarni, talabalarni tabiatni e'zozlash, uning tabiiy boyliklarini asrab avaylab, ko'paytirish yo'llarini o'rgatish orqali ekologik bilimlarni boyitish va shu asosida ekologik tarbiyani kuchaytirish orqali tabiatga ma'suliyatli munosabatni rivojlantirish va shakllantirish mumkin bo'ladi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. X.D.Xamralieva, S.M.O'rmonov "Farg'ona viloyati atmosfera havosini ifloslanish darajasi va ekologik holati".Geografiya va ekologiya fanlar tizimining dolzarb muammolari va ularning yechimlari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari.2022-yil 13-14 aprel.(40-43 bet)
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar straregiyasi to'g'risida"gi farmoni. //Xalq so'zi, 08.02.2017y.№28(6722)
3. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining «O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida» gi 434-sonli qarori.
4. I.U.Urazbayev,N.K.Masharipov,U.L.Gaziyev,M.Jo'rayev "Ekologik tarbiya zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim vazifasi sifatida". Geografiya va ekologiya fanlar tizimining dolzarb muammolari va ularning yechimlari. Respublika ilmiy-amaliy konferensiya materiallari.2022-yil 13-14 aprel.(7-10 bet)
5. "2030-YILGACHA BO'LGAN DAVRDA O'ZBEKISTON RESPUBLIKASINING ATROF MUHITNI MUHOFAZA QILISH KONSEPSIYASINI TASDIQLASH TO'G'RISIDA" O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni, (30.10.2019 yildagi PF-5863-son)

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/1342V3I3Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES Special Issue

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг
долзарб муаммолари” электрон
журнали 2020 йил 6 август куни 1368-
сонли гувоҳнома билан давлат
рўйхатиغا олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой
тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-
уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).